

Periodiek van de Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor 's-Gravenhage en omstreken

Haagwinde 02

18e jaargang - juni 2025

Zandlopers

De Uithof en de Wenzone

De torenvalk, biddend voor het eten

AVN Vlietzoom-rapport overhandigd

Laan van Duivenvoorde: een soortenrijke laan

Digitale ALV
zie p21

Allemandsvriend met duizend-dingen-doekje?

‘Ruimtelijke ordening’, waar we als Nederland zo goed in zijn (of waren?), wat jammer toch dat die term in de ban is gedaan. Het begrip verwijst naar een proces, maar ook naar de beoogde situatie waar dat proces toe leidt: een geordende ruimte, waarin het duidelijk is wat waar mag en niet mag: hier bouwen, daar natuur, en-zovoorts. We hadden er een ministerie voor. Die verantwoordelijkheid ligt nu meer decentraal, met een grote rol voor de gemeente.

Ruimtelijke ordening betekent keuzes maken: niet alles kan overal, ook al wordt er voor alles ‘gelobbyd’. Bij een decentraal uitgevoerde ruimtelijke ordening zullen die keuzes vaak door de gemeente moeten worden gemaakt. Lastig, want de diverse belangengroepen weten de weg naar het gemeentebestuur goed te vinden. Maar de ruimte in Nederland, en zeker binnen de gemeentegrenzen van Den Haag, is beperkt. Voor een goede ruimtelijke ordening zullen door de gemeente lastige keuzes moeten worden gemaakt, en soms moet er ‘nee worden verkocht’. Een goede bestuurder kan dus geen allemandsvriend zijn.

Dan naar de praktijk: hoe pakt dit uit in Den Haag, als er lastige keuzes moeten worden gemaakt voor de ruimtelijke ordening in een gebied waar veel meer ruimteclaims zijn dan dat er ruimte is? Als we kijken naar de Vlietzoom, waar dit nu speelt, dan is ons antwoord kort en duidelijk: dat pakt heel teleurstellend uit. Eind 2024 werd de AVN uitgenodigd om deel te nemen aan een klankbordgroep, gericht op de ontwikkeling van een integrale gebiedsvisie voor de Vlietzoom. Dat is de nog overwegend groene, open ruimte langs de Vliet ter hoogte van Den Haag, Leidschendam-Voorburg en Rijswijk. Een uitdaging, want er zijn vele conflicterende ruimteclaims voor dit gebied: sport, wonen, bedrijven, wegen, vuilverwerking, en natuurlijk ruimte voor natuur en groene recreatie. In drie grote sessies werden allerlei indelingsvarianten uitgebreid besproken. Parallel daaraan heeft de AVN, in samenwerking met IVN, KNNV en HVB, een rapport Natuurwaarden Vlietzoom opgesteld, waar iedereen enthousiast over was.

Maar in de drie indelingsvarianten die uiteindelijk op tafel liggen lijkt de Vlietzoom wel een spreekwoordelijk ‘duizend-dingen-doekje’: overal goed voor. Want overal lijkt ruimte voor, waardoor de open groene ruimte en de natuurwaarden het loodje leggen ... Maar die zijn wel nodig voor de nieuwe bewoners van een groeiende en verdichtende stad, met, als we zo doorgaan, te weinig groene ruimte. Er is dus nog veel werk aan de winkel voor de AVN, als ‘stem van de natuur’.

Dick Ooms, voorzitter

De stem van de natuur - de natuurwaarden van de Vlietzoom is een in maart 2025 verschenen rapport.

Naar voren komt een rijke natuur in een veelheid van landschapstypen. De Vlietzoom blijkt een onmisbaar leefgebied voor tal van organismen.

Geschreven in samenwerking met de Haagse Vogelbescherming (HVB) en de lokale afdelingen van de landelijke verenigingen KNNV en IVN en te downloaden op de AVN website www.avn.nl

Haagwinde is het periodiek van de Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor 's-Gravenhage en omstreken. De vereniging zet zich in voor bescherming, behoud en zo mogelijk verbetering van natuur en groen. De AVN informeert over de waarde van natuur en landschap. Zij volgt het doen en laten van de overheden in en om Den Haag kritisch en draagt bij aan het tot stand komen van beheer- en beleidsplannen.

Aan deze Haagwinde hebben meegeschreven: Dick Ooms, Harrie van der Hagen, Eric Wisse, Caroline de Jong, Adri Remeeus, Madelein Vreeken, Arnim van Oorschot, Jaap van Loenen.

Foto's van de schrijvers en redacteurs en van: Sjoerd Groos, Wim de Koning Gans, Sander Wennemers, Bart Achterkamp, Ad Huikeshoven.

Verdere bronnen voor beeldmateriaal: Randvoorwaarden Puntensysteem Den Haag, Google Earth, atlasleefomgeving.nl/ RIVM, Wikimedia Commons.

De tekening op pagina 21 is van onze huis-tenenaar Jaap Lemstra.

Voorpagina:
Kasteel Duivenvoorde in Leidschendam.
Foto Arie Vreeken.

Hoofd- en eindredactie: Jos Verhoeff
Opmaak: Jos Verhoeff / Cerium
Druk: Quantas Grafimedia B.V., Rijswijk
Oplage: 3.000 exemplaren
Kopij naar haagwinde@avn.nl

Info AVN
Badhuisstraat 175, 2584 HH Den Haag
070-33 88 100
E-mail: info@avn.nl
Web: www.avn.nl
X: @avnnatuur
KvK: 40410108
Jaarcontributie minimaal €17,50 op NL24 INGB 0000 003565

10 juli extra ALV
zie pagina 21

Inhoudsopgave

- 2 - Allemandsvriend met duizend-dingen-doekje
- 4 - Herstel van dynamiek in de duinen
- 6 - Zandlopers
- 8 - De grootse vergroening van Den Haag
- 10 - De torenvalk, biddend voor het eten
- 12 - Laan van Duivenvoorde: een soortenrijke laan
- 14 - De Uithof en de Wenzone
- 16 - Natuurinclusief bouwen inclusiever
- 17 - AVN Vlietzoom-rapport overhandigd
- 18 - *Gymnocladus dioica*
- 20 - Actualiteiten
- 21 - Van het bestuur
- 22 - Excursies
- 23 - Contact

Herstel van dynamiek in de duinen

Harrie van der Hagen

Dynamiek in de zeereep en het achterliggende duin was decennia lang een taboe. Niet merkwaardig met een aanzienlijk deel van Nederland onder zeeniveau en de watersnoodramp van 1953 in het geheugen. Na veel onderzoek tussen 1980 en 1990 kwam er ruimte voor dynamiek. Allereerst in de duinen zelf en later ook in de zeereep. De focus van dit verhaal ligt op Meijendel.

Van nature zijn kustduinen een dynamisch landschap, waar voortdurend opbouw en afbraak plaatsvindt. De kustduinen van Noord-Frankrijk zijn een goede plek om dat te bekijken en van te leren. Voordeel aldaar is dat het achterland boven zeeniveau ligt en er dus niet snel wordt ingegrepen. In de duinen van Nederland was geen enkele dynamiek meer en al helemaal niet in de zeereep, de strakke met helm beplante zanddijk. In 1990 is de Basiskustlijn wettelijk vastgesteld, hetgeen betekende dat de kustlijn van 1990 moet worden gehandhaafd. Bijzonder was dat in Meijendel ter hoogte van

Harrie van der Hagen was 35 jaar landschapsecoloog en vegetatiekundige bij Dunea en is sinds 1 januari 2023 gepensioneerd.

Harrie heeft op 5 april een lezing over dit onderwerp gegeven na de jaarlijkse ALV.

strandpaal 96 niet werd ingegrepen toen er in 1993 een windgat in de zeereep ontstond. De ontwikkeling werd gevolgd door een jaarlijks bezoek van medewerkers van het Hoogheemraadschap van Rijnland en Dunea. In geval van een kans op een doorbraak zou het windgat met helm worden vastgelegd. Tot en met 2014 is er jaarlijks onderzoek gedaan. Het windgat is er nog steeds en ook nu nog steeds niet doorgebroken. Inmiddels zijn iets noordelijker vijf windgaten in de kustlijn van Meijendel tot stand gebracht, maar daarover dadelijk meer. Eerst gaan we naar het strand.

Van kustafslag aanvullen naar vooroeversuppletie

In geval van kustafslag is men overgestapt van passief aanvullen naar ‘dynamisch handhaven’. Dynamisch handhaven betekent dat er zand uit een diep deel van de Noordzee in de vooroever van de zee wordt gestort. Golfslag brengt het zand naar het strand en de wind verstuipt het zand naar hoger op het strand. Tegen de oude zeereep ontstonden nieuwe duinenreeksen, die westwaarts worden aangevuld met duintjes op het vloedmerk. Deze nieuwe strook duinen is de buffer in geval van kustafslag. Door stormen spoelen soms deze duinen weer weg en een volgende vooroeversuppletie vult het weer aan. In deze nieuwe duinen ontwikkelen zich typerende plantengemeenschappen. Het start met biestarwegras, gevolgd door zandhaver en helm, en soorten als zandraket, zeevinde, zeewolfsmelk, zeekool en blauwe zeedistel. Al deze soorten zijn belangrijk voor solitaire hommels en bijen die verderop in het duin nestelen. Deze soorten hebben tussen Scheveningen en Katwijk aan Zee weer veel ruimte gekregen.

Windgaten in de zeereep

Het windgat ter hoogte van strandpaal 96 smaakte naar meer. De ruimte voor meer dynamiek in de zeereep was er

doordat er aan beide zijden voldoende veiligheidsgaranties voor het achterland waren. Aan de zeezijde is dat de vooroeversuppletie. Aan de achterzijde was dat een reeks van hoge duinen (een kamduin) dat binnenstromen van zeewater voorkomt; een tweede verdedigingslinie. In Meijendel werd die gevonden ter hoogte van strandpaal 95. Aangezien de PAS-subsidie voor het realiseren van vijf windgaten verre van toereikend was voor het maken van echte gaten is besloten om alleen de vegetatie en de bodemlaag van 1,5 meter te verwijderen over een breedte van 50 meter en vanaf het strand tot aan de binnenrand van de zeereep. De wind moest het afronden. In 2015 was het zover en vier jaar later had de wind zijn werk gedaan en waren de windgaten uitgestoven tot op 6 meter boven NAP met een enorme zandtong landinwaarts. En, helm staat op zijn natuurlijke standplaats weer uitbundig te bloeien, in tegenstelling tot de bundeltjes geplante helm. Nadeel vanuit de Natura 2000-wetgeving is, dat het kale zand niet begroeid is en vertaald wordt als een niet-kwalificerend habitat. Omdat kaal zand onderdeel is van een levend ecosysteem komt daar hopelijk een administratieve oplossing voor.

En dan in de duinen?

Op basis van onderzoek konden dynamische processen in de duinen al eerder een plek krijgen. Een grote stuifkuil in het Prinssenduin in Meijendel (1983-1990) was autonoom weer gestabiliseerd. Dit bleek uit jaarlijkse inspecties. Hierdoor kon ook op andere plaatsen grootschalige redynamisering worden gerealiseerd. Zo werden in de Helmduinen, waar eens een grote meeuwenkolonie was gevestigd, in een gebied van ongeveer 40 hectare de zuidhellingen vol duindoorn en de valleien kaal gemaakt. Door het stuivende zand zouden de noordhellingen overpoederd raken met het kalkrijke zand. Het liep anders; de noordhellingen werden bedolven onder een laag zand van één tot twee meter, waardoor een hoogdynamisch landschap is ontstaan. Nadeel is dat het tussen 40 en 80 jaar duurt voordat de onrust van het stuivende zand is omgezet naar open en gesloten duingraslanden. De Helmduinen zijn gevolgd door Ellenboogsprang, Kijfhoek-Bierlapsprang en Vinkenhoek.

Naast een herstel van grootschalige dynamiek is het van belang om kleinschalige dynamiek terug te krijgen. Door een beperkte mate van stuivend zand wordt de omgeving in meer of mindere mate overpoederd. Hierdoor treedt een sneller herstel van de vegetatie op. Dat varieert van meteen meegroeien van mossen met een centimeter per jaar tot 25 jaar voor een herstel van soortenrijke duingraslanden van noordhellingen. Helaas missen we de kleinschalige dynamiek van de konijnen met het graven van burchten, het graven naar plantenwortels en de oefengraafjes door jonge dieren.

Duininsecten

Zandlopers

Eric Wisse

V-vlek springspin mannetje

V-vlek springspin vrouwtje

Met je blote voeten in het warme zand. Dat kan op de Zandmotor, waar een zee van kleine duintjes een bijzonder kustlandschap vormt. Aanspoelsel van wier en zeepostelein, die op hun beurt de basis vormen voor de groei van zogenoemde embryonale duintjes. Eenmaal op hoogte volgt een kuif van helm, op wat meer stabiele hellinkjes tref je er ook biestarwegras. En met wat geluk blauwe zeedistel, zeewolfsmelk en zeemelkdistel.

Met acht poten op jacht

Rondom die duintjes ligt vaak wat schelpen- en houtgruis, vind je resten van mosdiertjes, die specifieke vliegsoorten aantrekken. Dit is het jachtterrein van de kustrenspin. Een van de mooist gecamoufleerde kustdieren, die dan ook nog

met zijn afgevlakte lijfje roerloos plat op het zand ligt. Je ziet hem pas wanneer hij in beweging komt, alsof het zand begint te lopen. Ze kunnen op die manier hun prooi razendsnel overmeesteren. Zoom je in, dan zie je dat hij een vachtje draagt.

Veel spinnensoorten jagen zonder web, op de grond. Zo heb je bodemjachtspinnen, krabspinnen, veel soorten wolfspin-

nen (er is ook een kustwolfspin) en dus diverse rensinnen. Ook zijn er springspinnen, zeldzame duinbewoners zijn de kustspringspin en de V-vlek springspin. Deze soorten hebben grote, sterk ontwikkelde middenogen en hebben dan ook een zeer goed gezichtsvermogen. Waar de kustspringspin in de zeereep woont, jaagt de V-vlek springspin op de mooiste stukjes van het halfopen duin, op avontuurlijke plekken met zowel duinstertje als kleine duinplanten.

Natuurlijk worden spinnen ook gegeten. Wat weinig mensen weten is dat naast vogels ook spinnendoders hen op het menu hebben staan. Aan die vliegende insecten zal in een volgende Haagwinde aandacht worden besteed.

Zout, zand en toch volop leven

Noordelijker, ten noorden van de laatste strandtent van Scheveningen ligt tegen de zeereep aan een mooie strook embryonale duinen, waar je ook doorheen kunt lopen. Tussen de strandpaviljoens op het Zuiderstrand (het Stille

Strand) beginnen zich nu ook voorzichtig wat embryonale duinen te vormen. Wat meespeelt is dat de beachcleaners daar vanaf een bepaald moment wegbleven. Het zijn plekken met een unieke flora en fauna, een eigen ecosysteem, waar het strand eindelijk tot haar recht komt. Je kunt er zelfs allerlei wonderlijke zwammen aantreffen.

Van de spinnen terug naar de insecten. Als je langs het vloedmerk van aanspoelsels loopt, zul je daar op zonnige dagen weer een ander soort vliegjes op zien rondscharrelen. Er zijn er bij die meer rondlopen dan vliegen. De brandingsvlieg is een van die wervliegjes, die zich hebben gespecialiseerd op dit habitat.

Opnieuw op de knieën

Wanneer we uitgewaaid van het strand af komen en de hoge zeereep met helm passeren, kunnen we onder exemplaren van duinreigersbek de reigersbekrandwants aantreffen. Evenals de kustrenspin valt hij weg tegen een achtergrond van zand, ditmaal met schildjes vol schitterende 'juwelen'. Gewoon in een berm kun je ze al vinden.

Op zandpaden in de duinen heb je kans een andere zandloper aan te treffen: de bastaardzandloopkever. Dan moet er wel een zonnetje schijnen. Ook dit is een wandelend juweel. Hij kan hollen over het zand, jagend op prooi. Maar ook vliegen. Wanneer je hem wilt bekijken vliegt hij vaak een stukje, om een eindje verderop weer te landen. Tenzij hij aan het eten of paren is. Of in een goede bui is. Je kunt ze stevast aantreffen op de eerste paden na de ingang van Solleveld. Ze wijzen je als het ware de weg door

Wolfsmelkpijlstaart rups. Foto: Sjoerd Groos

Op de site www.anemoon.org valt te lezen:

Het SMP (Strandaanspoelsel Monitoring Project) wordt uitgevoerd door strandwachters. Deze lopen eens in de twee weken of maandelijks een vastgesteld SMP-traject bij laagwater over het strand. Daarbij registreren ze alle aangespoelde organismen of resten daarvan. De waargenomen aantallen worden na afloop van de strandwandeling vastgelegd.

Dankzij dit project weten we nu veel meer over de populatieveranderingen van de soorten die vlak voor de kust leven. Loop gerust vrijblijvend een keer mee. Je zal het strand bekijken zoals je nog nooit gedaan hebt. Stuur een mail naar info@anemoon.org.

voor je uit te vliegen.

Strandaanspoelsel Monitoring Project (SMP)

Nog even terug naar de aanspoelsels van het vloedmerk. Mocht je het leuk vinden om hier meer over te weten te komen, dan kun je meelopen langs vaste trajecten van het Strand Monitoring Project van Stichting Anemoon. Het is niet bedoeld als excursie, maar je kunt er wel bijleren van experts. En met wat geluk kom je op de planten van zeewolfsmelk nog de dikke, spectaculaire fraaie rupsen van de wolfsmelkpijlstaart tegen.

Parente bastaardzandloopkevers

De grootse vergroening van Den Haag

Caroline de Jong

Waarom is vergroening nodig, wat doet de gemeente Den Haag eraan, welke uitdagingen zijn er, is vergroening goed voor de natuur?

Hittestress en verlies aan groen: vergroening is nodig!

Vijf jaar geleden publiceerde het RIVM een kaart van het stedelijk hitte-eiland-effect. De situatie in Den Haag blijkt schokkend, de versteende wijken in centraal Den Haag en Scheveningen staan er roodgloeiend op. Behalve meer hitte, komen er met de klimaatverandering ook heftiger regenbuien. Bomen en groen helpen zowel tegen hittestress als wateroverlast. En vangen het broeikasgas CO₂ op: ze helpen dus ook klimaatverandering te beperken.

Vereniging Natuur&Milieu onderzocht eind vorig jaar de verstenening in verschillende grote steden en trok aan de alarmbel. Deze is juist de afgelopen vijf jaar namelijk sterk toegenomen. Daarnaast heeft Den Haag het op één na hoogste percentage buurten die niet voldoen aan de norm voor openbaar groen per woonadres.

Den Haag pakt vergroening groots aan!

Vergroening is dus heel erg nodig. Het gemeentebestuur ging ermee aan de slag. Mogelijkheden voor vergroening worden in 16 wijken onderzocht: van Transvaal tot het Bezuidenhout, van Laak tot Scheveningen. De resulterende rapporten staan vol aanlokkelijke plaatjes, met nieuw groen op te brede stoepen en stenen pleinen.

Bij studies blijft het niet, de gemeente pakt het groots aan. In 2024 zijn al 31 straten, pleinen, speeltuinen en andere plekken vergroend en in 2025 volgen er nog 30. In 2024 werden 12000 m² groen aangelegd en 225 bomen geplant, in 2025 worden het 15000 m² en 250 bomen. Dat gebeurt in nauw overleg met bewoners. Zij worden ook ingeschakeld bij aanplant en onderhoud, onder andere op Scheveningen. Bewoners zijn blij, we kregen bijvoorbeeld enthousiaste feedback van AVN-ers over de beplanting langs de Noordwal en prunussen langs de Haagsestraat.

Daarnaast kan iedereen zelf meedoen. Er worden jaarlijks 1750 gratis bomen aangeboden en er is de actie steenbreek: tegel eruit en plant erin. Op de website van de gemeente staat hoe en waar je gevel- en boomtuintjes kunt aanleggen op de stoep, of hoe je containertuintjes kunt adopteren.

Boomspiegels worden vanaf dit jaar niet meer vijf keer per seizoen kaal geschoffeld, maar gemaaid met een nieuw soort bosmaaier die gras knipt zonder boomstammen te beschadigen. Dit gebeurt twee of drie keer per jaar, afhankelijk van de voedselrijkdom. Bij de Stichting Duurzaam Den Haag kun je voor de boomspiegels volgend najaar weer zakjes krijgen met verantwoord inheems zaaigoed van Cruydt-hoeck. Met bordjes, om aan te geven waar gezaaid is. Ecologen pleiten er overigens voor liever de natuur zijn gang te laten gaan. Wat komt er spontaan op? Dat geldt zeker in de buurt van groengebieden en ecozones.

Droogte, duur onderhoud en gebrek aan menskracht

Helaas hebben we dit jaar weer heel droge maanden april en mei. Het KNMI voorspelt dat het gemiddelde neerslagtekort in het voorjaar groter wordt, en dat de kans op (extreem) droge zomers nog sneller toeneemt. De gemeente geeft zo nodig

wel jonge bomen extra water. Vanwege gebrek aan budget wordt echter alleen nog bij extreme droogte water gegeven aan kruidachtige vaste sierplanten. Aan de andere kant zal ook meer waterberging nodig zijn om de verwachte extreme buien op te kunnen vangen.

We gingen half mei langs een aantal plekken groen in de stad en schrokken enorm, er waren veel kale plekken waar anders planten bloeien. Kortgeknippte gazons en weides zien er dor uit. Alleen in de schaduw van bomen is het wat minder. Duingraslanden herstellen zich wel weer als het regent. Maar zijn de vaak aangeplante robuuste vaste planten, zoals geraniums en kattenkruid, hiertegen bestand? De met zoveel enthousiasme aangebrachte nieuwe aanplant kwijnt zichtbaar.

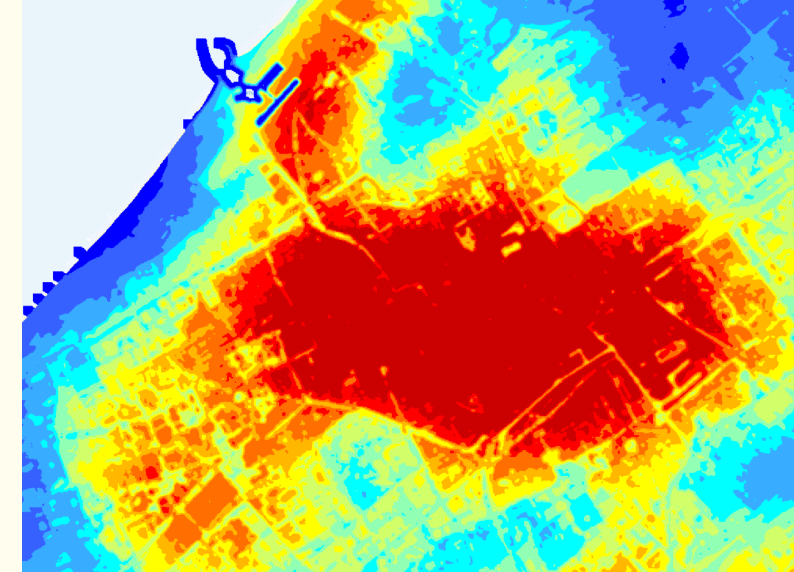
Daarnaast blijkt onderhoud een uitdaging. Het in 2021 aangelegde groen op het Paleisplein werd al snel overwoekerd. Of bijvoorbeeld de nieuw aangeplante struikjes langs de Scheveningseweg.

Er is te weinig budget, schrijft de wethouder. Onderhoud van een vierkante meter gazon kost gemiddeld € 0,75 per jaar, fijne sierheesters € 5,- en kruidachtige vaste sierplanten € 9,-. Daarbij is er gebrek aan mensen: steeds minder jongeren kiezen voor het hoveniersvak. Hij ziet geen andere oplossing dan te zoeken naar minder arbeidsintensieve en dus goedkopere groentypen, passend bij de omgeving. Krijgen we dan nog meer saai helmgras midden in de stad, of exoten als sneeuwbes, mahonie en laurier?

Beheergroepen van bewoners helpen met aanplant en onderhoud van struiken. Het gebeurt helaas wel dat met steun van de gemeente door vrijwilligers aangeplante struiken door anderen weer per ongeluk worden weggehaald. Dat moet beter. Meer bordjes?

Vergroening en natuur

Vergroening is bijna altijd goed voor klimaatadaptatie, hoewel daar ook verschillen zijn. Een kijkje op de Wageningse site bomentabel.nl leert dat het nogal uitmaakt wat er precies geplant wordt. Is aanplant ook altijd goed voor de natuur? Sommige cultivars ogen mooi maar hebben voor insecten onbruikbare bloemen. Onder de insecten zijn generalisten maar ook soorten die afhankelijk zijn van maar één soort plant. Bomen, struiken en planten uit andere continenten gaan soms woekeren. Bekend is de Japanse duizendknoop, maar ook bijvoorbeeld de hemelboom, die nu in grote aantallen langs de Laan van Poot groeit. Of de Oost-Aziatische rimpelroos, die zich vanaf een naburig pleintje uitbreidt in het Natura 2000-gebied Wapendal.

Het is meestal beter gebiedseigen bomen en struiken te planten, die er al sinds de laatste ijstijd zijn. Ze zijn genetisch variabel, waardoor ze zich kunnen aanpassen aan klimaatverandering en ziekten.

Het antwoord op de zoektocht naar groentypen die minder onderhoud nodig hebben, is om wellicht meer over te laten aan de natuur. Met de kanttekening dat dat soms “slordig” oogt.

Vogelverhalen

De torenvalk, biddend voor het eten

Adri Remeeus. Foto's Wim de Koning Gans

De torenvalk (*Falco tinnunculus*), ooit de meest voorkomende roofvogel in ons land, zit in zwaar weer en heeft inmiddels een plaats op de Rode Lijst van Nederlandse Broedvogels. Mede daarom verdient hij een plaats in deze Haagwinde. Het wel en wee en opvallende gedrag van deze markante jager worden belicht.

Herkenning en verspreiding

De torenvalk is een kleine valk met een lange staart. De roodbruine rug is kenmerkend voor beide geslachten. Het mannetje combineert dat met een grijze kop en grijze staart. In de lucht valt hij op door de ondiepe en rustige vlucht; onder tussen 'bidt' hij veel.

De vogel komt voor in geheel Europa (met uitzondering van IJsland), Centraal- en deels Zuid-Azië. Ook is hij te vinden in Afrika, met uitzondering van de Sahara. De Noord-Europese en Noord-Aziatische valken trekken in de herfst zuidwaarts.

Verspreiding in Nederland

Lang was de torenvalk de talrijkste in ons land broedende roofvogel. Die positie heeft hij echter afgestaan aan de buizerd. De achteruitgang van de torenvalk zette in rond 1960 toen er kwistig met het landbouwgif DDT werd gestrooid. Na een verbod op dat gif leefde de stand geleidelijk op tot ongeveer 1990.

Daarna begon een nieuwe daling. Het aantal broedparen loopt uiteen van 3800 tot 7700 en is nog maar een kwart van de aantallen die halverwege de vorige eeuw werden opgetekend.

Er zit een brede marge tussen het minimum en maximum in het aantal broedparen. Dat loopt parallel met toe- en afname in aantallen veldmuizen. De torenvalk is in voedselarme jaren minder geneigd te broeden. Vaak ook slaan torenvalken bij gebrek aan muizen één of twee broedcycli over.

De algemene trend is helaas een afname. Die vindt zijn oorzaak in het steeds intensievere grondgebruik dat grote delen van het boerenland ongeschikt voor de soort heeft gemaakt.

Het broeden

De torenvalk houdt zich vooral op in half open land met veel muizen, en aan de randen van bos en bosjes. Niet lang geleden broedde hij vaak in de stad, maar dat is minder geworden. Zo had bijna elke kerktoeren wel een broedpaartje. Maar, om bewoning door (post)duiven tegen te gaan, werden nissen en andere openingen afgedicht.

De torenvalk broedt van april tot juli en maakt zelf geen nesten. Liever pikt hij oude kraaiennesten in, maar vooral ook maakt hij gebruik van open en halfopen, speciaal voor hem gemaakte, nestkasten. Er wordt meestal één legsel geproduceerd, bestaande uit vier tot zes eieren. Het uitbroeden ervan

wordt vrijwel uitsluitend door het vrouwtje gedaan, na het leggen van het laatste of voorlaatste ei. In jaren met weinig muizen komt het voor dat niet alle nestjongen uitvliegen of dat de ouders hun jongen verlaten. Ze sterven dan door voedselgebrek; het is zoals de natuur werkt.

Voedsel en jacht

Het etiket 'voedselspecialist' past goed op de torenvalk, want hij richt zich vrijwel volledig op kleine zoogdieren; veldmuizen vormen daarin de hoofdmoot. Hij consumeert incidenteel ook wel zangvogels en kuikens van weidevogels, alsook grote insecten, vooral als het aanbod van muizen klein is.

Bidden voor het eten en energiebesparing

Zijn jachtmethodiek is boeiend om te zien en wordt 'bidden' genoemd. Al zoekend naar prooi hangt hij stil in de lucht met slaande vleugels en een naar beneden hangende gespreide staart. Dat werkt alleen als hij tegen de wind in hangt. Zijn ogen spieden de grond af en na enkele keren van positie gewisseld te zijn, om zijn prooi exact te kunnen lokaliseren, laat hij zich in het gras vallen; de muis is het haasje.

Decennia lang ging het verhaal rond dat hij zijn prooi traceerde via de ultraviolette uitstraling van muizenurine, maar de ogen van roofvogels kunnen geen ultraviolet observeren. Een aardige wetenswaardigheid, bijna anekdotisch, is dat de torenvalk aan energiebesparing doet; veldmuizen hebben de gewoonte ongeveer elke twee uur boven de grond te komen om te eten. Torenvalken weten dat uit opgebouwde ervaring en daarom jagen ze niet de hele dag.

Waar kunt u hem zien?

Het is in het AVN-werkterrein niet al te moeilijk om de torenvalk te zien te krijgen. Hij broedt in enkele van onze parken, in de duinen en landerijen rond Den Haag, maar ook nog in de stad zelf. En zijn opvallende gedrag maakt hem goed te observeren. In de stad lijkt hij enige concurrentie van de slechtvalk te hebben.

Stadse torenvalken vliegen niet steeds van de stad naar het platteland om een prooi te halen. Daarom jagen ze in de stad vooral op mussen en spreeuwen, via een verrassingsaanval vanaf een onopvallend uitkijkpunt.

Geniet ervan als u hem ziet, want het is een boeiende vogel. Hij helpt zelfs fruittelers omdat hij, door te jagen op muizen en spreeuwen, schade aan fruit voorkomt. Daarom staan er in boomgaarden vaak valkenkasten; prima! Daarentegen is het plaatsen van deze kasten in weidevogelgebieden om duidelijke redenen geen goed idee.

Laan van Duivenvoorde: voorbeeld van een soortenrijke laan

Madelein Vreeken

De omgeving van Den Haag is gezegend met veel mooie oude buitenplaatsen. Op die buitenplaatsen zijn vaak eeuwenoude lanen te vinden, beplant met oude eiken, beuken of linden. Eén van die lanen is de Laan van Duivenvoorde, in de gemeente Voorschoten, die leidt naar het gelijknamige 17de-eeuwse kasteel.

Landgoed Duivenvoorde is een uniek en oorspronkelijk ensemble van kasteel, park en omliggende landerijen, waarvan de wortels teruggaan tot in de vroege 13de eeuw. De totale omvang van het landgoed is ruim 260 hectare. Gelegen in de drukke Randstad vormt het samen met omliggende landgoederen/natuurgebieden de laatste nog intact zijnde groene verbinding tussen de duinen en het Groene Hart.

Over de historie en de architectuur van dit luxe buitenverblijf van de familie van Wassenauer van Duivenvoorde gaat dit artikel niet. Waar het wel over gaat is over de bermen van de Laan van Duivenvoorde, die een schat aan stinzenplanten in het voorjaar en een rijke paddenstoelenflora in het najaar herbergen.

Herkomst van de soortenrijkdom

Dit soort lanen dankt haar soortenrijkdom aan een aantal factoren:

- De ouderdom: door de eeuwen heen hebben steeds meer soorten zich kunnen vestigen.
- Geen of nauwelijks verstoring door graafwerk of betreding: geen verstoring of verdichting van de bodem, wat de mycelia van de schimmels kan beschadigen.
- Geen ophoping van afgevallen blad: blad kan hier makkelijk wegwaaien, omdat er geen struiken of hoge planten staan. Daardoor kunnen de stinzenplanten makkelijker opkomen, evenals de paddenstoelen.
- Geen bemesting: bemesting verstoort de relatie tussen de bomen en de schimmels.
- Wel jaarlijks gemaaid: afvoer van voedingsstoffen en strooisel, de stinzenplanten hoeven niet te concurreren met de grassen.

Stinzenplanten is geen taxonomische aanduiding

Stinzenplanten danken hun naam aan de oude Friese buitenplaatsen, stinzen, letterlijk stenen huizen, die als versterkte boerderij dienden. De bewoners ervan plantten al vroeg toen nog 'exotische' soorten aan, voornamelijk om hun

buren de ogen mee uit te steken. Figuurlijk, natuurlijk.

Ze zijn veelal afkomstig uit Zuid-Europa en Turkije. Een aantal soorten sloeg hier zo goed aan, dat ze verwilderd raakten en inburgerden in alle landgoedparken door heel Nederland, dus ook in onze streken.

Andere soorten, zoals de bosgeelster en de voorjaarshelmbloem of vingerhelmbloem kwamen wel al van nature in Nederland voor, maar niet in de Haagse regio. Deze behoren tot de natuurlijke vegetatie van het eiken-beukenbos, dat van nature vooral in Zuid- en Oost-Nederland voorkomt. Daarbuiten komen ze alleen in parken, landgoederen, begraafplaatsen en dergelijke voor.

Vooraf in de 18de eeuw is het met de verspreiding van de stinzensoorten hard gegaan, toen er overal buitenplaatsen en parken in de Engelse landschapsstijl werden aangelegd. Dat gold ook voor het park van Duivenvoorde, dat ontworpen is door J. D. Zocher jr.

Stinzenplanten soorten

Onder de stinzenplanten rekent men verder onder meer adderwortel, gevlekt longkruid, gevlekte- en Italiaanse aronskelk, Haarlems klokkenspel, verschillende anemonen, boshyacint, sneeuwkllokje, lenteklokje, boerenkrokus, twee soorten vogelmelk, holwortel, winterakoniet en daslook. Een weinig waargenomen stinzensoort is de bostulp, die je met z'n heldergele bloemen in april wel langs de Laan van Duivenvoorde kunt bewonderen. Je onderscheidt hem van de andere tulpen door de vaak hangende bloemen, die zich oprichten zodra de zon erop schijnt.

Zomermijders

Stinzenplanten zijn echte bosplanten, die zo aangepast zijn dat ze bloeien in het voorjaar, voordat de bladeren aan de bomen uitlopen, en vervolgens het licht en de zon gedempt worden. Ook kan het er 's zomers heel droog worden. Om de zomer te overleven trekken de meeste zich dan terug in hun knolletjes of bollen, om direct na de winter weer uit te kunnen lopen. Daarom heten ze ook wel zomermijders. Ze zijn heel belangrijk als bron van nectar voor vroeg vliegende bijen- en hommelmkoninginnen, wanneer die na de winter uitgehongerd ontwaken en er verder nog niets bloeit in veld of bos.

Ook schimmels en paddenstoelen zijn laan'planten'

In de oude en ongestoorde bodem onder de bermen van eiken- en beukenlanen, ontwikkelen zich mycorrhizaschimmels. Dit zijn de symbiotische bodemschimmels, die er voor zorgen dat

bomen veel beter groeien. Dat komt doordat de schimmeldraden, die veel verder reiken dan de wortels van de boom zelf, voedingsstoffen opnemen uit de bodem en die afgeven aan de boom.

De schimmel profiteert op zijn beurt van de koolhydraten die de boom in zijn bladeren heeft geproduceerd door de fotosynthese, en afgeeft via de haarwortels. Daarmee kan de schimmel dan weer zijn vruchtlichamen vormen, de paddenstoelen, die wij zo mooi en intrigerend vinden. Vooral onder eiken vindt je veel soorten russula's, amanieten, boleten en nog veel meer moois.

De Laan van Duivenvoorde is een eikenlaan. In heel Duivenvoorde zijn alleen in 2024 al bijna 100 soorten paddenstoelen waargenomen (bron: waarneming.nl). Genoeg te zien dus, als je op je wandeling door deze laan goed om je heen kijkt!

De Uithof en de Wenzone

Arnim van Oorschot

Groot-groengebied De Uithof ligt aan de zuidrand van Den Haag Zuidwest. De gemeente wil bij de komst van 10.000 extra woningen dit recreatiegebied aantrekkelijker en toegankelijker maken. Ter voorbereiding van een gebiedsvisie voor De Uithof kreeg de AVN de uitnodiging deel te nemen aan een ontwerpssessie ‘Stakeholders Natuur’. Hoe beschermen we de natuurwaarden in het gebied en langs de Wennetjessloot?

De gemeente presenteert De Uithof niet alleen als recreatie- maar ook als natuurgebied: *“een verrassende overgang van stad en land. U vindt er bos, riet- en waterland. De Uithof kent gevarieerde natuur met maar liefst 355 soorten planten, zoals reuzenpaardenstaart, de knotszegge en het moeraskartelblad.”*

Natuurwaarden

De AVN verkende onlangs de natuurwaarden in De Uithof. Die zijn zoals gehoopt en verwacht behoorlijk hoog. Een greep uit onze waarnemingen:

Langs de Wennetjessloot ligt een brede groenstrook vanaf de Kanovereniging bij de Nieuweweg tot aan de nieuwbouwwijk Uithofslaan met een natuurvriendelijke glooiende overgang met specifieke oeverbegroeiing. De AVN heeft voor dit stuk een projectvoorstel ingediend om deze oever verder te verbeteren met een plas-draszone. We vinden hier watervogels als de fuut. Waar de oever niet begraasd wordt treffen we verspreid moerasbosjes aan.

Aan het eind van de moerasoever passeren we de Uithofswiel in het voormalig kweldergebied rond de Wennetjessloot. Een wiel is een binnenwater dat meestal ontstaat bij een dijk-doorbraak. In dit geval is het aangelegd toen het park werd gecreëerd. De Uithofswiel is niet erg diep en heeft de neiging om weer te verlanden. Langs de randen van het water ontstaan eerst rietkragen die steeds breder worden. Als het riet niet regelmatig gemaaid wordt groeien er andere planten tussen die profiteren van de humus van het oude rietblad. Deze moeraskragen bestaan uit mattenbies, pitrus en zijn zeer rijk aan watervogels. Schotse hooglanders houden hier de vegetatie kort. Binnen enkele jaren wordt de rietkraag een elzenbroekbos met elzen en wilgenopschot.

Aan de rand van dit kleigebied zit een natuurlijke veenlaag in de bodem. Op die plek groeit hele andere vegetatie dan in de klei. In de zomer treffen we hier de witte pluizen van de veenpluis. In het voorjaar bloeit hier een vochtig dotterbloem-hooiland en ziet het vooral geel van de ratelaar, gewone rolklaver, moerasrolklaver, geel walstro, scherpe boterbloem, kruipende boterbloem en dotterbloem. Maar we treffen er ook breedbladige orchis aan met zijn gespikkelde bladeren en paarse bloemen.

Zonering van het groen

In september en oktober 2024 onderzocht de gemeente Den Haag met een online vragenlijst en gesprekken met bezoekers wat zij van de grote groengebieden vinden. Veruit de

meesten blijken in de groengebieden op zoek te zijn naar natuur, met ruimte voor diverse bomen, planten en dieren. Rust, gezondheid en geluk kwamen op de tweede plaats, vlak achter waardering voor ruimte om te wandelen en te sporten, dus om te recreëren. Beide scoorden boven de 90%.

Tijdens een stadsgesprek in januari 2025 onder leiding van Platform STAD stelden de deelnemers vast dat recreatie en natuur steeds op gespannen voet met elkaar zullen staan. Recreanten, sporters en de natuur stellen ieder andere eisen aan het groen. Daarom zouden de verschillende typen groen goed gezoneerd moeten worden. Men onderscheidde drie verschillende soorten groen: kijkgroen in perken en groenstroken, gebruiksgroen in parken, voedselbossen en sportvelden en tenslotte natuurlijk groen in gebieden waar biodiversiteit de voorrang krijgt.

In de ontwerpssessie van natuurwaarden in groot-groengebied De Uithof benadrukte de AVN de waarde van zonering van het park. We stelden er de vraag centraal: waar willen wij rust en ruimte in De Uithof, zones waar de biodiversiteit de voorrang krijgt?

Rust en ruimte

Wie vanuit de te verdichten woonwijk De Dreven de Lozerlaan oversteekt stuit al gauw op een groene weidse vlakte. Hier ligt een ronde polder doorsneden met een traditioneel slotenpatroon. Het is hier een oase van rust, met de drukke stad achter ons. Er verblijven weidevogels en de meerkoeten hebben in de lente pulletjes. In het midden staat een ooievaarspaal. Het weiland wordt begraasd door Galloway-runderen.

De AVN is er sterk voor, de rust en ruimte in de natuurzone langs de Wennetjessloot en het weidegebied te bewaren, in combinatie met een natuurlijk beheer. Een compartimenteringsdijk voert vanaf het uiteinde van de moerasoever in een bocht om het weidegebied. Maak hier een begrenzing van de zone van rust en ruimte van. Concentreer de intensieve recreatie in het westelijk deel rond het schaatscentrum, de wielerveden en het dierenasiel. Realiseer daar ook de horeca, bijvoorbeeld rond manege Berestein.

Natuurnetwerk Nederland-zone van Zee tot Zweth

De Uithof maakt in de plannen van Nationaal park Hollandse Duinen deel uit van het Regiopark Van Zee tot Zweth samen met natuur- en recreatiegebieden Madestein, Ockenburgh, Solleveld en Kijkduin. Het geheel moet in die plannen een aaneengesloten park worden tot aan Wateringen toe. Maar wat in eerdere plannen een Groene Schakel zou moeten vormen tussen de kust en Midden-Delfland met recreatie, natuur en water loopt nu in de

Uithof aan het eind van de eerder genoemde moerasoever dood op de nieuwbouwwijk Uithofslaan. Aan de andere oever van de Wennetjessloot loopt in het verlengde slechts een fietspad dat omschreven wordt als: *“een recreatieve ruggengraat van het gebied. Binnen het nieuwe verbrede profiel is er ruimte voor recreatieve fietsers, wandelaars en skeelers die het gebied optimaal kunnen beleven.”* De ecologische betekenis van de zone is hier uit het oog verloren.

Het is de gemeente Westland die -in overleg met de provincie- ter plekke voor compensatie zorgt. De gemeente Westland heeft achter de huizenrij aan de Wennetjessloot een ecologische zone van dertig meter breed geprojecteerd. Deze wordt geborgd in het bestemmingsplan voor bedrijventerrein ABC De Strijp. De ecologische Wenzone krijgt de functie “natuur” en wordt ontwikkeld en aangelegd door ABC De Strijp. De zone zal zodanig worden ingericht dat sprake is van een natuurlijke, groene en waterrijke omgeving. Deze nieuwe natuur vormt een aanvulling op de ecologische structuur van het Natuurnetwerk Nederland die reeds langs de Wennetjessloot aanwezig is. De AVN is bij de planvorming betrokken geweest. Deze zone maakt het gelukkig toch mogelijk het deel van de groene strook ‘Van Zee tot Zweth’ langs de Uithof te realiseren.

Natuurinclusief bouwen inclusiever

Caroline de Jong

De gemeente Den Haag was de eerste gemeente met een puntensysteem voor natuurinclusief bouwen. Recent is dit vervangen door een nieuw systeem, dat ook punten geeft voor aanpassing aan klimaatverandering. Het besluit erover ging gepaard met een heftige discussie in de gemeenteraad: de oppositie vreesde dat meer regels woningbouw zouden belemmeren. Voorstanders betoogden juist -met succes- dat er zo meer duidelijkheid komt. Projectontwikkelaars hebben immers aangegeven het te waarderen.

Bouwplannen kunnen groener

De AVN signaleert al langer tekortkomingen bij bouwontwikkelingen. Vaak wordt onvoldoende rekening gehouden met wat er aan bomen staat en wat er aan natuur is.

Groene daken geven wel kansen voor natuur, maar we hebben vaak gezien dat die:

- te hoog worden aangelegd;
- niet aansluiten op de Stedelijke Groene Hoofdstructuur, ze zitten achter een hoge muur of aan de verkeerde kant van een gebouw;
- te weinig zon krijgen door schaduw van gebouwen en/of veel last hebben van windhinder.

Wordt het beter met het nieuwe puntensysteem?

Heel goed aan het nieuwe systeem zijn de stappen die het bouwproces moet doorlopen: van het begin af moet worden

meegenomen welke waardevolle groenstructuren er in de omgeving zijn en hoe die met de planontwikkeling kunnen worden versterkt. Dat moet uitmonden in een akkoord met de gemeente. Daarnaast moeten de projectontwikkelaars aangeven waar verhard wordt en waarom. Zij moeten ook een meerjarig beheer- en onderhoudsplan opstellen.

Goed ook in het nieuwe systeem zijn meer punten voor:

- behoud van (grotere) bomen die er al staan;
- dieper substraat op groene daken;
- 'bruine daken', met op het dak de aarde die is uitgegraven voor het nieuwe gebouw;
- ecologisch passende bomen, uit de lijst die de Haagse stadsecologen opgesteld hebben.

Wat beter kan

- De hoogte (om punten te krijgen) van groene daken is tot 50 meter. Het zou beter zijn om meer punten te geven voor lagere groene daken. Vogels zoals de zwarte roodstaart, huismussen en ook scholekster nestelen of foerageren nooit boven de 20 meter. De meeste bijensoorten kunnen groene daken tot 15 meter goed bereiken. Boven de 25 meter nemen de aantallen sterk af.
- In het nieuwe puntensysteem staat dat punten kunnen worden behaald door het realiseren van schaduwrijke plekken. Voor de plantengroei is dat juist niet goed. Een schaduwinstallatie levert punten op. Maar bomen zijn veel beter! Die geven schaduw én dragen bij tot de biodiversiteit.
- Volgens de regels van de bestaande Hoogbouwnota moet minimaal 40 procent van het gebouwoppervlak ingericht worden met groen dat een bijdrage levert aan biodiversiteit. In het nieuwe puntensysteem staat: minimaal 30 procent van de kavel moet groen of blauw (water). Uit de formuleringen is moeilijk te lezen of dat vergelijkbaar is en of er zo wel voldoende groen komt.

Tenslotte zijn wij er tevreden mee dat in de raad een motie is aangenomen die stelt dat bij de evaluatie van het puntensysteem in 2027 nadrukkelijk moet worden onderzocht wat de feitelijke effecten ervan zijn op de kwaliteit van de leefomgeving.

Groene daken en muren. Bron: Nota Randvoorwaarden Puntensysteem Den Haag

AVN-rapport over de Vlietzoom overhandigd aan gemeente en provincie

U heeft er al diverse keren over kunnen lezen, ook in het voorwoord van de voorzitter: de o zo bedreigde Vlietzoom is een van de speerpunten van de AVN. Wij werken er met alle macht aan om dit prachtige gebied te behouden voor de natuur en de omwonenden, ondanks de enorme druk van het aangrenzende bedrijventerrein en andere ruimtelijke claims.

De Haagse Vlietzoom – het 300 hectare grote groene gebied tussen de Vliet en de A4 – blijkt verrassend soortenrijk. Dat toont een nieuw rapport van de AVN aan, opgesteld met hulp van Haagse Vogelbescherming, KNNV en IVN. Het rapport laat gedetailleerd zien hoe belangrijk het gebied is voor biodiversiteit én leefbaarheid.

Op 15 mei overhandigde AVN-voorzitter Dick Ooms het aan wethouder Marcel Belt van Leidschendam-Voorburg, verantwoordelijk voor onder andere biodiversiteit, tijdens een bijeenkomst op tuinenpark De Groene Zoom. Belt zei:

“Ik bedank AVN voor hun uitgebreide onderzoek naar de natuur in de Vlietzoom. Het toont aan hoe betrokken zij zijn bij het behoud van dit groene gebied met waardevolle natuur.” Hij gaf aan dat de inzichten uit het rapport worden meege-

nomen in het beheer en in de gesprekken met Den Haag, dat momenteel werkt aan een gebiedsvisie voor de Vlietzoom.

Op 21 mei volgde de overhandiging aan gedeputeerde Anne Koning van de provincie Zuid-Holland, portefeuillehouder ruimtelijke ordening. Zij reageerde:

“Ik ben blij dat iedereen zo betrokken is én helpt met het aandragen van plannen en informatie. Zo komen we uiteindelijk samen tot het beste resultaat.”

De provincie ziet de Vlietzoom als onderdeel van een ecologische verbindingszone tussen Delft en Leiden, en wil natuur en recreatie daarin goed verweven.

De AVN doet zeven aanbevelingen, waaronder het zien van de Vlietzoom als samenhangend geheel, het versterken van natuurwaarden en het mogelijk maken van een doorgaande rondwandeling. Ook stelt de AVN voor een faunapassage onder de A12 te onderzoeken.

De AVN hoopt dat de aandacht voor dit rapport gaat leiden tot concrete stappen.

“Het is nog niet te laat – maar de tijd dringt.”

Overhandiging aan wethouder Marcel Belt, gemeente Leidschendam-Voorburg

Overhandiging aan gedeputeerde Anne Koning, provincie Zuid-Holland

De boom van Jaap

Gymnocladus dioicus

Jaap van Loenen

De doodsheidenboom (*Gymnocladus dioicus*). Een boom met zo'n naam wil je niet graag in de buurt hebben. Toch is het een mooie en vooral ook interessante boom en het is jammer dat in ons land voor zo'n naam is gekozen. Beter was geweest een vertaling van de Duitse naam hertengeweiboom. Die wordt door kwekers wel al vaak gehanteerd. Of leuker nog de Amerikaanse: "Kentucky coffee tree". Voor al die namen is natuurlijk een aanleiding.

Jaap van Loenen schreef tot aan zijn overlijden in 2023 dit en talloze andere boomverhalen. Deze werden gepubliceerd in de Haagwinde en in een tweetal boeken. Dit is een verhaal uit 'Meer bomen en struiken'.

Heel anders dan de Nederlandse naam doet vermoeden hebben we hier te maken met een mooie en decoratieve boom, die een sieraad voor een grote tuin of park kan zijn.

Thuisland

Het land van herkomst is het midden en oosten van Noord-Amerika waar hij op diverse plaatsen voorkomt, vooral in de omgeving van rivieren. Ook daar is de boom echter vrij zeldzaam. Pas in 1734 kwam hij in Europa terecht. De naam John Bartram wordt hierbij genoemd.

Eigenschappen en kenmerken

De boom kan 25 tot 30 meter hoog worden in de Verenigde Staten. In Nederland kan de boom onder gunstige omstandigheden tien meter hoog worden. Hij heeft een rechte stam overgaand in dikke wijd uitstaande takken, die een brede kroon vormen. De grijs tot lichtbruine schors bestaat uit schilferige plaatjes.

De bladeren zijn tot 90 centimeter groot en dubbel geveerd. De afzonderlijke gaafrandige blaadjes zijn eivormig maar eindigen in een lange punt. Ze zijn overstaand gerangschikt.

De bladstelen hebben een knekelvorm. Hieraan dankt de boom zijn Nederlandse naam. In de winter trekken de forse kale twijgen de aandacht. Vandaar de Griekse naam *Gymnocladus* (kale tak). Ze hebben ook nog een vuilbruine kleur, die blauwgrijsig berijpt is en daardoor aan een lijkenkleur doet denken. Er zijn vijf soorten. Ze horen bij de familie *Fabaceae*, peulvruchtendragenden.

Bloeiwijze

De mannelijke en vrouwelijke bloemen verschijnen in juni op verschillende bomen. De mannelijke vormen trossen van ongeveer tien centimeter. De vrouwelijke trossen hebben driemaal die afmeting.

Na de bloei verschijnen aan de vrouwelijke bomen de vruchten. Die groeien uit tot platte peulen, die tot wel 25 centimeter lang kunnen worden en wat sponzig aanvoelen. Daarin zit een groot aantal zaden. Ze hebben de rest van het jaar nodig om rijp te worden en vallen tegen de winter af.

Kentucky coffee tree

Lang voordat de kolonisten in Amerika kwamen brouwden de oorspronkelijke bewoners al een soort koffie van de daartoe ge-roosterde noten van de *Gymnocladus*.

Wellicht werd dat door die kolonisten overgenomen. Vaststaat dat in de burgeroorlog van 1861 – 1865 die 'koffie' veel werd gebrouwen. Ook in tijden van schaarste was dat een goed alternatief. De naam Kentucky coffee is sinds die tijd in gebruik geraakt. Pas later, toen het scheepvaartverkeer meer op gang was gekomen werd de echte koffie algemener en werd de Kentucky coffee geheel verdrongen. De naam van de boom bleef desondanks bestaan.

Stadsboom

De *Gymnocladus* is een sterke boom. Hij stelt weinig eisen aan de bodem zo lang die maar genoeg water bevat en tegen vervuilde lucht is hij goed bestand. De boom is dus zeer geschikt als stadsboom. Voor straatboom heeft hij echter een veel te grote kroon.

Het best voldoet hij als solitair in parken, waar hij genoeg ruimte heeft. Hij kan dan uitgroeien tot een prachtige sierboom.

Het hout

Van bijzonder goede kwaliteit is ook het hout. Het is lichtbruin van kleur, hard, fijn van draad en duurzaam. Door de mooie tekening wordt het gebruikt voor kleine meubels.

Al met al is de vrij onbekende doodsheidenboom dus fraai en nuttig. Hij verdient zeker meer bekendheid en misschien ook een andere Nederlandse naam.

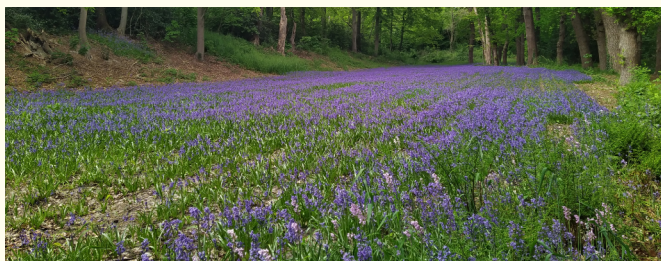

Verharding pad Sorghvliet

Door de gemeente is een vergunning afgegeven voor het verharderen met klinkers van het vijf meter brede pad tussen de Scheveningseweg en het terrein van het Catshuis. Daar heeft de AVN geen bezwaar tegen, het is eerder verhard geweest. Al was het wellicht duurzamer geweest als grind kon worden toegepast. Ook vragen wij een voorschrift toe te voegen voor de natuur, dat het pad voor autoverkeer alleen als nooduitgang mag worden gebruikt.

De AVN heeft wel bezwaar tegen maatregelen genoemd in een bijlage van de vergunning, de 'Notitie herstel Laan van Sorghvliet.' Met name tegen het openkappen van een profiel van 15 meter waar alle bomen en struiken worden weggehaald. En het weghalen van de hagen bij de ingang. Gelukkig worden de oude beuken die nog over zijn van de vroegere laanbeplanting wel behouden. Die zijn vitaal en kunnen nog vele jaren mee. Na de kap wil men de hele laan beplanten met één soort linde, de zilverlinde, op vier meter van de verharding. We vinden het voorbarig nu al over een soort te beslissen, en stellen alternatieven voor, dichterbij de verharding.

De nieuw geplante hyacintenweide van Sorghvliet

Inloopavond Wapendal

Op 22 mei vond een inloopavond plaats over de beoogde ecologische verbinding tussen de Bosjes van Pex en Wapendal. Er bleek veel weerstand bij omwonenden, sportclubs en leden van de Haagse Stadspartij, vooral vanwege de noodzakelijke gedeeltelijke afsluiting van de Daal- en Bergselaan voor gemotoriseerd verkeer. Namens de AVN is met een gemeentelijke ecooloog gesproken en benadrukt dat de vereniging groot voorstander is van deze groene verbinding.

Broedseizoen: niet snoeien

Er is voor iedereen een zorgplicht voor de natuur. Dat houdt onder andere in vogels niet te verstoren in het broedseizoen. De gemeente heeft bepaald dat tussen 15 maart en 15 juli geen gebruik mag worden gemaakt van kapvergunningen. Bij het snoeien van struiken moet eerst worden vastgesteld dat er geen broedende vogels of nesten aanwezig zijn. Dit voorjaar kreeg de AVN toch twee meldingen van omwonenden over snoeien waar vogels broeden, aan de Loevesteinlaan en in een achtertuin van het Van Stolkpark.

Gelukkig heeft het geholpen te bellen naar de boswachters. Het nummer staat op de borden bij de ingangen van groengebieden. Die boswachters zijn prompt gekomen en hebben de kap van meer bomen naast een broedende pimpelmees meteen stil gelegd. Veel dank! Helaas waren toen al een boom gekapt en andere bomen zeer drastisch gesnoeid, ook de fraaie kastanjeboom waarvan al eerder in de Haagwinde een foto stond.

Links de kastanje in 2023, rechts na de laatste snoeibeurt mei 2025

Weer bouwpuin met plastic

U herinnert zich wellicht nog een bericht over vervuild materiaal als ondergrond voor paden in de Scheveningse Bosjes. Onlangs kreeg de AVN weer een melding van een zeer gewaardeerde insectenkenner en vrijwilliger: er ligt een hoop met plastic vervuild puin voor paden in het Doornpark. Dat park is onderdeel van de stedelijke groene hoofdstructuur. Bij de melding was het nog niet gebruikt. Hij heeft de gemeente aangeraden dat ook niet te doen.

Hollandse Duinen-zuinigheid

De toekomst van Nationaal Park Hollandse Duinen hangt aan een zijden draadje nu het Rijk in de voorjaarsnota het budget voor nationale parken heeft geschrapt. Terwijl andere parken hun lobby richting Tweede Kamer opvoeren in aanloop naar het debat medio juni, blijft Hollandse Duinen in onzekerheid: zonder formele status is er nog geen euro toegezegd. Toch is er hoop. De adviescommissie Nationale Parken gaf in 2024 een positief advies over de statusaanvraag van Hollandse Duinen. Nu ligt de beslissing bij de staatssecretaris van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedsel-

zekerheid en Natuur, die wordt aangespoord tot actie door een dringende brief van Gedeputeerde Staten Zuid-Holland.

Ondertussen blijft de steun van partners, zowel in projecten als financieel, onmisbaar. Zoals een insider opmerkte: *"Hollandse Duinen – of in elk geval Meijndel – heeft nog geluk met Dunea als sponsor. De Biesbosch bijvoorbeeld heeft die niet."*

Nieuwe penningmeester. Tekening van Jaap Lemstra

Van het bestuur

Ereleden

Op de afgelopen algemene ledenvergadering zijn op voordracht van het bestuur twee buitengewone AVN-leden erelid gemaakt op basis van hun jarenlange verdiensten voor de vereniging. Het gaat hier om Frits van den Boogaard en Paul Broekman. Frits was jarenlang penningmeester van de AVN en zet zich ook nu nog in voor de vereniging als redactielid van de Haagwinde. Ook Paul is lid van die redactie, en voorziet de AVN al sinds 1998 gevraagd en ongevraagd van onmisbaar juridisch advies. Beide doen dat dus al heel lang en wij hopen als bestuur dat zij ons nog vele jaren blijven ondersteunen met hun kennis en expertise.

Dank voor een laatste gebaar

De AVN heeft recent twee substantiële legaten mogen ontvangen. Wij zijn daar dankbaar voor. De nalatenschappen zullen worden ingezet ter ondersteuning van onze inzet voor natuurbehoud en -verbetering in Den Haag en omgeving. Met respect en waardering danken wij de mensen die de AVN in hun testament hebben opgenomen.

Dergelijke steun maakt een blijvend verschil. Wie overweegt om de AVN op te nemen in zijn of haar testament, helpt mee om ook in de toekomst waardevolle natuur in en rond Den Haag te beschermen. De AVN is een erkende ANBI-stichting, waardoor legaten vrijgesteld zijn van erfbelasting.

Extra digitale ALV op 10 juli Van 20:00 tot 21:00 uur

Tijdens de laatste algemene ledenvergadering kon de voorzitter het al voorzichtig aankondigen, de AVN heeft een nieuwe penningmeester gevonden om de vertrekkende te vervangen.

Jack Gerrist is door het bestuur inmiddels aangesteld als interim penningmeester. Dat kan volgens de statuten, maar omdat het een van de belangrijkste bestuursfuncties is heeft het bestuur er voor gekozen zijn aanstelling te willen bekrachtigen met een extra ingelaste Algemene ledenvergadering. Die vergadering kan uitsluitend digitaal, via zoom, worden bijgewoond.

Meldt u zich tijdig aan op info@avn.nl, dan krijgt u een link toegestuurd naar de vergadering. De agenda is simpel, er is maar één agendapunt: De benoeming van Jack Gerrist als penningmeester. Er zijn dus geen stukken voor de vergadering. De agenda kunt u vinden op www.avn.nl/jaarstukken.

September - Duivenvoorde

We lopen een ronde door de Duivenvoordecorridor, waarbij we ook het park van kasteel Duivenvoorde aandoen (toegang € 1,50). In overleg kunnen we daarbij ook even rusten bij de Hof van Duivenvoorde, met koffie of thee, bijvoorbeeld (op eigen kosten). We beginnen op de parkeerplaats van begraafplaats Noorthey. We lopen daarvandaan met de klok mee eerst richting Wassenaar, dan weer terug onder het spoor door naar Voorshoten en het landgoed Duivenvoorde, waar we een extra rondje lopen om een blik op het fraaie kasteel te werpen. Het laatste stuk gaat via de Veursestraatweg terug naar Leidschendam, waar we door de Noortheylaan weer naar de parkeerplaats lopen. Bij elkaar is dat zeker anderhalf uur lopen, de pauze in de Hof van Duivenvoorde niet meegerekend.

Er zal uitleg gegeven worden over de ruimtelijke ontwikkelingen, en waar de AVN zich zorgen over maakt, maar we genieten ook van het mooie groene landschap.

Als u belangstelling heeft mail voor de precieze datum, naar excursie@avn.nl. Abonneer u ook op de nieuwsbrief!

September - Vlietland-Noord

Vlietland Noord, het tegenover gemeente Voorshoten en ten zuiden van Leiden gelegen natuurgebied tussen de Vliet en de A4, is al enige jaren regelmatig in het nieuws. Een projectontwikkelaar wil daar 222 recreatievilla's bouwen. Voor dit bouwproject moeten duizenden bomen worden gekapt en moet het gebied grotendeels worden uitgegraven, zodat de vakantiegangers hun sloepje aan eigen steiger kunnen aanleggen. Intussen heeft de natuur zich hier steeds verder ontwikkeld. Er is onder andere een boommarker gesignaleerd. De natuurvergunning voor de bouw is mede daarom geweigerd.

Wilt u het gebied ook eens zien? Ga dan mee op de door de AVN georganiseerde excursie in september. Als u belangstelling heeft mail voor de precieze datum, naar excursie@avn.nl. Abonneer u ook op de nieuwsbrief!

Deze uitgave wordt met een financiële bijdrage gesponsord door Quantes Grafimedia, Rijswijk

5 juli 14:00 Landgoed Rust en Vreugd in Wassenaar

Stap in een landschap vol afwisseling en historie. U wandelt over voormalige agrarische gronden, die in de loop van de tijd zijn omgevormd tot een parkachtig landschap, met kronkelende paden en waterpartijen, fraaie zichtlijnen, bomen, bloeiende planten en open weides. Hier en daar zijn de oude strandwallen nog zichtbaar: natuurlijke verhogingen die in de prehistorie door de zee zijn afgezet. Ze geven het terrein hoogteverschillen en dragen bij aan de bijzondere sfeer. Rust en Vreugd biedt niet alleen een wandeling. Het is een omgeving om te verwonderen en even alles los te laten. Kom kijken, ruiken en beleven.

Na afloop is er de mogelijkheid om gezellig na te praten met een kop koffie, thee of een glaasje wijn op eigen kosten. Aanmelden is verplicht, op excursie@avn.nl. U krijgt dan alle info opgestuurd.

Excursies worden door de AVN georganiseerd, vaak in samenwerking met andere organisaties zoals de IVN. Deelname is zonder kosten voor u, al kunnen wel bedragen voor consumpties worden gerekend. Aanmelden is verplicht, tenzij anders vermeld, op excursie@avn.nl. U krijgt dan per mail details over de excursie. Als u ons werk en de organisatie van deze excursies financieel wilt steunen is dat altijd welkom. U kunt doneren op www.avn.nl/donatie. Meer info kunt u ook verwachten via onze nieuwsbrief. Abonneer u vooral via www.avn.nl/nieuwsbrief

Portefeuillehouders AVN

Dick Ooms	Vlietzone
Arnim van Oorschot	Zuidwest, Leijenburg e.o.
Caroline de Jong-Boon	Scheveningse Bosjes, Westbroekpark
Joost Gieskes	Benoordenhout
Jos Verhoeff	Kustgebied Zuid
Frederike Bloemers	Binckhorst, CID
André Smit	Westduinpark, Loosduinen
Marian Langeveld	Vroondaal, Loosduinen
Jeannine Engels	Kustgebied Zuid
Bas Steenks	Coördinator Bomen
Reinder de Boer	Verversingskanaal e.o.
Tim den Outer	Scheveningen Noord
Sander Wennekers	Leidschendam en Vlietzoom
Mirjam Post	Voorburg
Soesila Verhagen	Wassenaar
Madelein Vreeken	Leidschendam-Voorburg

Bestuur AVN

Voorzitter		
Dick Ooms		
Secretaris		
Caroline de Jong-Boon		
Tweede secretaris		
Madelein Vreeken		
Penningmeester		
Jack Gerrist		
Leden		
Violet van Houwelingen		
Jos Verhoeff		
Ledenadministratie		
Albert Kwantes		
Algemeen contact	070 3388100	info@avn.nl
Kantoor	Badhuisstraat 175, 2584 HH, Den Haag	

Helpt u ons aan een nieuw lid?

Ja, ik steun het Stedelijk Groen en word voor minimaal € 17,50 per jaar lid van de AVN. Huisgenoten worden al lid voor € 5 per jaar.

Voornaam:

Naam:

Adres:

Postcode/plaats:

Emailadres:

Aantal incl huisgenoten:

Opgeven via www.avn.nl/ondersteuning Of opsturen naar AVN, Badhuisstraat 175 2584 HH Den Haag (denk aan de postzegel). U kunt ook doneren via www.avn.nl/donatie

28 juni 10:00-13:00 uur - Doe-excursie met Meerbomen

Langs de Supernovaweg in de Binckhorst zijn door vrijwilligers van de campagne Meerbomen honderden zaailingen en stekken van bomen en struiken geplant. In overleg met de groenbeheerder van de gemeente wordt er niet geschoffeld tussen deze aanplant. Om te voorkomen dat teveel weggeschoffeld wordt. Ook beschermt een hoge kruidlaag tegen uitdrogende wind.

Tijdens de doe-excursie gaan we zien hoe de verschillende soorten er in het zomerseizoen uitzien. Ook kijken we hoe vitaal ze zijn. Als ze teveel in de schaduw van gras en kruiden zitten, halen we daar handmatig wat van weg. Ook verwijderen we een deel van ruigtesoorten als duinriet en brandnetel. Door zelf in te grijpen in de groei-omstandigheden ervaar je het stadse ecosysteem heel anders. Ervaring is niet nodig, die doe je vanzelf op. Wel zijn werkhandschoenen handig, en een lange broek die distels en brandnetels tegenhoudt. Heeft u een snoeischaar, neem die mee.

Deze excursie is een samenwerking tussen Meerbomen en de AVN. Er is een maximum van 10 deelnemers. Stuur een mail naar b.achterkamp@yahoo.com om u aan te melden. Dan krijgt u ook details over tijd en locatie. Het is handig op de fiets te komen.

Meer over de groep vindt u op de website meerbomen.nu.

16 augustus 13:00 uur - Park Vreugd en Rust in Voorburg

Tussen 1837 en 1852 heeft de landschapsarchitect Johan David Zocher Jr. de tuin rond Vreugd en Rust omgetoverd naar de Engelse landschapsstijl. In 2017 is de conclusie van een rapport dat de Zocher-elementen langzaam aan verdwijnen. In 2018 is men gestart met het weer terugbrengen in de oude staat. Zo wordt de brug naar de hertenkamp vervangen, de ramen van (wat nu het Tennisclubhuis is) weer teruggebracht in de oude stijl.

Tijdig opgeven per e-mail op excursie@avn.nl graag. Het aantal plaatsen is beperkt. Deze en alle excursies zijn gratis, maar we zouden erkentelijk zijn als u een donatie kunt doen op onze website www.avn.nl/donaties. Dan kunnen wij onze buitengewoon goed bezochte excursies blijven organiseren!

